

ՀԱՏՎԱԾՆԵՐ ՎԱԶԳԵՆ ՎԵՀԱՓԱՌԻ ԽՈՍՔԵՐԻՅ

ՔԱՐՈԶ

ՓՐԿՉԻ ՀՐԱՇԱՓԱՌ ԵՎ ՍՈՒՐԲ ՀԱՐՈՒԹՅԱՆ ՏՈՆԻ ԱՌԻԹՈՎ
(17 ապրիլի 1960 թ.)

Եվ մարդը ինչ է, եթե ոչ ճամփորդ մը արի, երբեք հոգնաբեկ, որ հավետ կընթանա միշտ դեպի հառաջ, միշտ դեպի երկինք, ու կբախե համառ դռները հույսին: Ու այդ ճամբուն վրա միայն սփռված է առատ «լույս փառաց» մարդկային կյանքին: Եվ այդ ճամբուն վրա միայն մարդիկ կքալեն ազատ, Արարչին հետ անտես, ու իրենց մարմինը հոգիի վերածած՝ կստեղծեն ինչ որ բարի է, ինչ որ ճշմարիտ, ինչ որ գեղեցիկ ու ինչ որ արդար:

Հավիտենական մարդն է՝ Դամասկոսի ճամբուն հարություն առած, Միածնի հարության անմահ շնորհներով:

ՔԱՐՈԶ

ՓՐԿՉԻ ՀՐԱՇԱՓԱՌ ՍՈՒՐԲ ԾՆՆԴՅԱՆ ՏՈՆԻ ԱՌԻԹՈՎ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐՈՒՄ
(6 հունվարի 1966 թ.)

Խաղաղ ու պայծառ գիշեր էր: Հոգնած ու տառապած մարդիկ կնիրհեին՝ հույսի տեսիլքներ պինդ ծրարած իրենց սրտերուն մեջ: Աշխարհ լեցուն էր արցունքով ու վշտով: Ծանր էր և տխուր՝ ապրիլ գոռոզ ու դաժան կեսարներու լուծին տակ: Ո՛ւր էր արդարությունը: Ե՞րբ պիտի հնչեր փրկության ժամը: Մարդիկ ու ժողովուրդներ ե՞րբ պիտի շնչեն ազատ: Ե՞րբ պիտի իջներ խաղաղությունը հոգիներուն և աշխարհին վրա: Այս սուրբ սպասումները կաճեին ամեն օր, ամեն ժամ, և մարմին ու հոգի կստանային հրեղեն տեսիլքներու ջերմությամբ: Ինչքան ծանր էր լուծը կյանքին և դաժան՝ կարգն ու օրենքները բռնակալներուն, այնքան ջերմ ու կախարդիչ կղառնային երազները Իսրայելի խոնարհ ու տկար զավակներուն: Եվ երազը ավելի էր իրական ու տիրական: Ամբոխները կհուսային, կհավատային: Եվ Աստված էր անոնց գերագույն ապավենը, գերագույն հզորիչը, գերագույն ստուգությունը:

ՔԱՐՈԶ

ՍՈՒՐԲ ԶԱՏԿԻ ԱՌԻԹՈՎ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐՈՒՄ
(26 մարտի 1967 թ.)

Տեսիլքը Սուրբ Լուսավորչի, գյուտը Սուրբ Մեսրոպի և հրամանը Կարմիր Վարդանի կմանն հետզհետե առավել փայլատակումով, ոգեշնչողը բոլոր հայ սրտերուն՝ վերած-

նաժ մեր հայրենի երկրին մեջ, ինչպես և հայ սփյուռքի տարածքին վրա, ուր մեր պանդուխտ զավակները իրենց հոգիի բոլոր թելերով անքակտելի կերպով կապված կմնան իրենց քրիստոնեական հավատքի գերագույն կեդրոն, աստվածակառույց Սուրբ Էջմիածնի և սուրբ-գրական երկրին՝ Հայաստան:

Զատիկ է այսօր, սիրելի՛ հավատացյալներ:

ՔԱՐՈԶ

ՓՐԿՉԻ ՀՐԱՇԱՓԱՌ ՍՈՒՐԲ ԾՆՆԴՅԱՆ
ՏՈՆԻ ԱՌԻԹՈՎ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐՈՒՄ
(6 հունվարի 1973 թ.)

Հոգու իր աշխարհով մարդը նման է հավետ ալեկոծ, անծայրածիր մի օվկիանի, տենչերով անհուն, երազանքներով անթիվ-անհամար, որոնումներով անդադրում, անվերջ գործելու մշտապես եռանդով, իր եսը հռչակելու անհագ ծարավով, մարդը, որ բնության ծոցում կանգնած միայնակ ճակատ առ ճակատ նյութեղեն աշխարհի առաջ, ասում է վճռապես, ասում է տիրապես՝ ես կամ ու գործում եմ իբրև մի այլ իրականություն: Դա մարդկային աշխարհի իրականությունն է: Դա նոր որակ է, նոր ճշմարտություն, որ մի բառով արտահայտելու համար անվանում ենք ոգե-բարոյական իրականություն: Ամեն մարդ-եակ իր հոգեկանով ինչ-որ չափով, ինչ-որ կերպով մասնակից է մարդկային այդ ոգե-բարոյական իրականության և կրում է իր մեջ ինչ-որ չափով, ինչ-որ կերպով մի մասնիկ այդ իրականության ուժից: Այս իրողության բացատրության կերպերը կարող են տարբերվել, սակայն իրողությունն ինքը մնում է ճշմարիտ:

Մենք՝ քրիստոնյաներս, հավատում ենք անհատ մարդու՝ հոգու ինքնություն և ինքնավար իրականության, որ հիմքն է կազմում մարդկային հավաքական կյանքի ոգե-բարոյական իրականության: Եվ հավատում ենք նաև, որ այդ բոլորի գերագույն երաշխիքը հանդիսանում է Աստված, որ հավատացյալի իդեալական մտապատկերն է բացարձակ ճշմարտի, բացարձակ բարու և բացարձակ գեղեցիկի:

ՔԱՐՈԶ

ՓՐԿՉԻ ՀՐԱՇԱՓԱՌ ՍՈՒՐԲ ՀԱՐՈՒԹՅԱՆ
ՏՈՆԻ ԱՌԻԹՈՎ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐՈՒՄ
(10 ապրիլի 1977 թ.)

Հոգու աշխարհի բարձունքներում Հիսուսի հարությունը դարձավ ավելի իրական, քան ինքը՝ նյութական իրականությունը: Անիմանային դարձավ ստուգություն, դարձավ հավատք, դարձավ ստեղծարար ուժականություն, դարձավ մարդու կյանքը իմաստավորող փարոս, դարձավ առաջնորդող լույս: Դարձավ անկարելիի ու կարելիի սահմանների վրա բարձրացած նյութեղեն պարիսպը տապալող փոթորիկ: Դարձավ կերտիչ մարդկային պատմության:

Եվ չմոռանանք, որ մարդը իր մարդկային էությանը ամեն բանից վեր ոգեկան մի ի-

րականություն է բնության նյութականության ծոցում: Իր բոլոր նյութական պայմանավորություններով հանդերձ մարդը բարձրանում է իր հոգեկանով նոր մակարդակի վրա, ստեղծում է նոր որակ նյութի տիեզերքում: Այդ նոր որակով է, որ բնորոշվում է մարդու մարդկայնությունը:

Հիսուս իր գերբնական հարությամբ մանավանդ, հավիտենական երաշխիքն է հանդիսանում ոգեկանի, այսինքն՝ մարդկային իրականության:

Մարդիկ և սերունդներ բազում հավատացին և պիտի հավատան միշտ, որ Հիսուսի գերեզմանի քարը տապալող անտեսանելի ու անիմանալի ուժը կտապալի և միշտ պիտի տապալի բոլոր արդար հույսերի և երազանքների վրա ծանրացած գերեզմանաքարերը, ինչքան էլ անհնար թվա այդ գերեզմանող անիրավ ձեռքերին:

ՔԱՐՈԶ

ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐՈՒՄ ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹՅԱՆ
24-ԴՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹՅԱՆ ԱՌԻԹՈՎ
(30 սեպտեմբերի 1979 թ.)

Աստվածային ստեղծագործության գագաթնակետը, այո՛, մարդն է իր ճանաչության կարողությամբ, մարդը իր ողջ ոգեկանությամբ, իր մտքի թռիչքներով, իր հոգու հույզերով ու տեսիլքներով, մարդը իր կամքի հզոր դրսևորումներով, իր շինարար, ստեղծարար իրագործումներով:

Ոմանք կարծում են, թե հակասություն կամ հակամարտություն կա գիտության և հավատքի միջև: Մենք չենք հավատում դրան, որովհետև գիտությունն ինքը ուրիշ բան չէ, եթե ոչ մարդկային մտքի թռիչքը, կարողությունը՝ հայտնաբերելու բնության օրենքները, և կիրառելու դրանք մարդկային կյանքի բարօրության համար: Իսկ նյութական բնությունը իր բոլոր օրինաչափություններով անբաժան մասն է կազմում աստվածային արարչագործության և հետևաբար մեր օրերի գիտության հայտնաբերումներով առավել պայծառանում է փառքը Աստուծո:

ԽՈՍՔ

ՈՒՂԴՎԱԾ ՄԻԱՅՅԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԻ
ՀՈԳԵՎՈՐԱԿԱՆԱՑ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ
(մայիս, 1980 թ.)

Հոգի: Ո՞ր մարդը արդյոք իր կյանքի ընթացքին, բախտորոշ պահերուն մանավանդ, ներքին սարսուռով հարց չէ տված ինքն իրեն, թե ի՞նչ է հոգին, զոր կզգա իր մարմնին, իր էության մեջ: Ուրկե՞ն կուգա ան և ո՞ւր կերթա:

Մեր օրերու գիտությունը, որ զմայլանքի արժանի նվաճումներ կատարած է նյութական աշխարհը և տիեզերքը ճանաչելու ճանապարհին, կբավարարվի հոգեկան երևույթները, այսինքն հոգիի դրսևորումները ուսումնասիրելով միայն:

Նյութական աշխարհի և հոգեկան աշխարհի միջև սահմանները այնուամենայնիվ գիտության համար ալ կմնան անհայտ, թեև հոգեկանը կդրսևորվի մարմնական միջոցով:

Հոգին, հոգեկանը կմնա ուրույն աշխարհի մը, իր ուրույն օրենքներով, իր ուրույն օրինաչափություններով, նույնիսկ երբեմն հակադիր նյութական բնության օրինաչափությանց: Այսպես, օրինակ, նյութական բնության բնորոշ է նյութի պահպանման տիեզերական օրենքը, ըստ որու բնության մեջ ոչինչ չի պակսիր և ոչինչ չավելնար: Մինչդեռ հոգեկան աշխարհի համար բնորոշ է հարատև աճը ուժականության:

ԽՈՍՔ

ԲՈԼՈՐ ՄԱՅՐԵՐԸ ԿՈՒՅՍ ԵՆ

(1982 թ.)

Որ հայրը, ի տես նորածին իր երեխային չի բացականչեր՝ հրաշք, և պահ մը իր կնոջ մեջ չի տեսներ պատկերը սուրբ կույս Մարիամին:

Այո, բոլոր ծնունդները հրաշքներ են, բոլոր մայրերը կույսեր են:

Կինը մայրությամբ վեր կբարձրանա մարմնականի պայմանեն ու կպսակվի ծննդյան հրաշքի լույսով: Կզգա իր էության մեջ սարսուռը արարչագործության ու ծունկի եկած իր ծնած երեխայի առջև կտեսնե անոր մեջ պտուղը Աստուծո շնորհաբաշխ ուժին և տեսիլքը կունենա նմանվելու զՀիսուս ծնող սուրբ կույսին:

Ահա հոգեկան հիմնական ճշմարտություն մը մայրության մասին, որ իբրև հիմք պետք է ծառայե, կխորհինք, մեր բոլոր դատումներուն ընտանիքի և ընտանեկան կյանքի վերաբերյալ:

Գիտությունը իր բոլոր հայտնաբերումներով կմնա իր դերին մեջ՝ ծննդյան հրաշքին մարմնական մեքենականությունը և գոյառման պայմանները հետազոտողի և բացատրողի: Մական հրաշքը կմնա հրաշք, անիմանալի խորհուրդ: Ավելին, գիտության լույսի ներքև հրաշքը կդառնա առավել հրաշալի:

ՔԱՐՈԶ

ՄՈՒՐԲ ԶՍԿԻ ՏՈՆԻ ԱՌԹՈՎ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐՈՒՄ

(3 ապրիլի 1983 թ.)

Հիսուս իր մարմնով գնաց դեպի մահ, բայց հարությամբ մահին հաղթեց, նոր կյանք ունեցավ և մահկանացու մարդկանց մեծ հույսը թողեց, թե նրանք ևս կենդանի պիտի լինեն՝ ժառանգելու հավիտենական կյանքը: Այսպես է, որ ամեն գերեզմանից այն կողմ, հեռու հորիզոնի վրա հուսացյալ մարդիկ տեսնում են դատարկ մի գերեզման: Մեր մեռելների գերեզմանները փակում ենք և կնքում քրիստոնեական այս մեծ հույսով: Մենք կամենում ենք հավատալ, թե պատահական չէ, որ ծնվել ենք ու աշխարհ եկել, և ոչ էլ ի գուր ենք ապրում այս կյանքը մի օր անձանալու համար անսահման ոչնչի մեջ:

Այո, մարդը մի հյուլե է այս անծայրածիր, անիմանալի տիեզերքի անհունում, բայց այդ ամարդ-հյուլեն է, որ իմաստ, նպատակ ու շունչ է տալիս ողջ տիեզերքին:

Անմահության հույսը, մարդկայինը բնորոշող ամենախոր զգացումն է: Ամենավավերական մարդն այն էակն է, որ իր սրտում ծրարել է անմահության հույսը:

ՔԱՐՈԶ

ՓՐԿՉԻ ՀՐԱՇԱՓԱՌ ՍՈՒՐԲ ԾՆՆԴՅԱՆ
ՏՈՆԻ ԱՌԻԹՈՎ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐՈՒՄ
(6 հունվարի 1957 թ.)

Հիսուս ծնավ խաղաղության աստվածային պատգամով, Հիսուս ապրեցավ՝ խաղաղություն և սեր քարոզելով, Հիսուս երկինք համբարձավ՝ մարդոց ու աշխարհին թողնելով մեծ կտակը Իր խաղաղության:

Աստվածորդվույն ծնունդը նոր կենդանի շունչ փչեց մարդու հոգեղեն շինվածքին, լուսավորեց զայն ճշմարտության լույսով, զորացուց արդարության զրահով, գեղեցկացուց բարության հոգիով, ջերմացուց սիրո կրակով, ազնվացուց խաղաղության տենչով:

Հիսուսի ծնունդը վերածնունդն է մարդուն:

Հիսուսի ծնունդով կնքվեցավ կենաց և խաղաղության ուխտը Աստուծո և մարդու միջև:

ՔԱՐՈԶ

ՓՐԿՉԻ ՀՐԱՇԱՓԱՌ ՍՈՒՐԲ ՀԱՐՈՒԹՅԱՆ ՏՈՆԻ ԱՌԻԹՈՎ
(6 ապրիլ 1958 թ.)

Անհունին մեջ տիեզերքին, երբ մեզը ճեղքելով, լույսի առաջին ճառագայթները շողացին ազատ, այդ պահուն ահա ուրիշ աշխարհի մը մեջ,- մարդոց աշխարհին մեջ,- մահվան և կյանքի սահմաններուն վրա, նոր լույս մը ծագեցավ: Քակվեցավ կնիքը նյութին, հյուլեին, նյութը դարձավ լույս, մեռյալը՝ կենդանի, մարմինը՝ հոգի, մեռելներեն հարյավ Քրիստոս:

Զատիկ է այսօր, սիրելի՛ զավակներ մեր: Հույսի տոն է այսօր, լույսի տոն է այսօր, կյանքի տոն է այսօր: Եվ զարուն է այսօր:

ՔԱՐՈԶ

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՀՐԱՇԱՓԱՌ ԵՎ ՍՈՒՐԲ ՀԱՐՈՒԹՅԱՆ ՏՈՆԻ ԱՌԻԹՈՎ
(14 ապրիլ 1963 թ.)

Այսօր մեր Փրկչի՝ Հիսուսի Քրիստոսի հարության սուրբ կիրակին է: Սուրբ կիրակին մեծ հաղթության:

Այսօր մահը իր վախճանին կհասնի հարության հաղթանակով, և կյանքի լույսը, գե-

րեզմանի քարերը ճեղքելով, թռիչք կառնե դեպի երկինք ու կճառագայթե հորիզոնե հորիզոն՝ լուսավորելով աշխարհն ամբողջ և հոգիները մարդոց:

Կյանքի մշտանորոգ ուժերը, տիեզերքի անհուն ակունքներեն և մարդու ոգեկան աշխարհներեն ազատ ու առատ կհոսին այսօր, կաճին, կուռճանան, ծաղիկ կկապեն, երգեր կհյուսեն հազար ձևերով, հազար գույներով:

Այսօր արդարության արեգակը կբարձրանա մարդկային խղճի հորիզոնին առջև, ազատության դրոշը կծածանի մեր սրտերեն ներս, և խաղաղության ձայնը կհնչե աշխարհի բոլոր ճամբաներուն վրա:

ԿՈՆԴԱԿ

ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ
(1965 թ.)

Պատմականորեն զարգացած ամեն քրիստոնեական Եղեղեցի իր սուրբերով, իր դավանությամբ, իր ավանդություններով, իր գրականությամբ և իր արվեստով ուրույն և անկրկնելի ապրող հուշարձան մըն է, կենդանի խոսք մըն է, վավերական վկայություն մըն է՝ «Վասն մեծի փառացն Աստուծոյ»:

Պետք է սրբությամբ պահել, պահպանել զանոնք ամբողջ, անխառն ու անայլալ, առանց հովտ մը իսկ ավելցնելու կամ պակասեցնելու: Պետք չէ աղքատացնել, պետք չէ տկարացնել, պետք չէ գունազերծել Քրիստոսի Եկեղեցին:

Ինչքան իրավ ավետարանական հոգի կա, ինչքան մարդկային ճշմարտություն և ինչքան ողջամտություն մեր երանաշնորհ Խրիմյան Հայրիկի՝ բոլորիս ծանոթ այն պարզ ու վճիտ պատկերին մեջ, որով քրիստոնեական Եկեղեցիները կնմանցներ մեծ ծաղկեփունջի մը, ուր ամեն մեկ ծաղիկ իր ուրույն գույնը ունի, իր ուրույն երանգը և իր ուրույն բույլը՝ բոլորը մեկտեղված Քրիստոսի սիրո կապով:

Այսօր, եթե կա բան մը, որ մենք՝ քրիստոնյաներս և աշխարհի Եկեղեցիները պետք է իրոք փնտրենք, այդ Քրիստոսի սերն է:

ՔԱՐՈԶ

ՓՐԿԶԻ ՀՐԱՇԱՓԱՌ ՍՈՒՐԲ ԾՆՆՂՅԱՆ
ՏՈՆԻ ԱՌԻԹՈՎ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐՈՒՄ
(6 հունվարի 1970 թ.)

Մենք հակված ենք հավատալու, թե այդ հեղաշրջումը կատարվեցավ և կշարունակվի կատարվել, վասն զի Հիսուս եկավ մարդուն ըսելու՝ դու ես տիեզերքին ու կյանքին կենտրոնը, դու ես տիեզերքին ու կյանքին իմաստը, դու ես տիեզերքին ու կյանքին նպատակը:

Հիսուսի շունչով փլան հին աստվածները և կուռքերը բոլոր, որոնք անհիշատակ ժամանակներե ի վեր մարդը կպահելին բնապաշտական հավատալիքներու սարսափին

ներքև՝ դիվային երևակայությամբ հնարված մոլորությանց խավարին մեջ, ստրկատիրական դաժան օրենքներով շղթայված:

Հիսուս եկավ ազատ արձակելու մարդը՝ բոլոր նախապաշարումներեն, բոլոր մոլորություններեն, բոլոր կապանքներեն, բոլոր շահագործումներեն:

Հիսուսով ազատ մարդը դարձավ Աստուծո որդի և ժառանգորդ երկնից արքայության, դարձավ Արարչին գործակից, աստվածային ստեղծագործությունը շարունակող ուժ երկրի վրա, իր նմաններու աշխարհին մեջ:

ՔԱՐՈԶ

ՓՐԿՉԻ ՀՐԱՇԱՓԱՌ ՍՈՒՐԲ ՀԱՐՈՒԹՅԱՆ

ՏՈՆԻ ԱՌԻԹՈՎ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐՈՒՄ

(11 ապրիլ 1971 թ.)

Եվ Հիսուս մեղքի այս աշխարհին մեջ, ցմրուր ըմպելե հետո բաժակը բոլոր դառնություններու, խաչը հանվեցավ անիրավներու ձեռքով և մեռավ:

Երկինքը խավարեցավ: Հույսի աստղերը մարեցան: Արդարները լացին:

Ուշ ատեն աշակերտները առին մարմինը Հիսուսի և թաղեցին փորված ժայռի մը մեջ՝ ծածկելով այն ծանր քարով:

Հիսուսի գերեզմանը դատարկ էր:

Ոչ մեկ մահկանացու տեսավ անոր հարությունը: Միակ նյութական վկան դատարկ գերեզմանը եղավ: Բայց վկայեցին հոգիները, հոգիները Վարդապետի աշակերտներուն, հոգիները խոնարհ բազմություններուն: Վկայեցին դարերը և սերունդները բոլոր: Եվ այսօր ալ կվկային հավատավոր ազգեր, ժողովուրդներ, հորիզոնե հորիզոն:

ՔԱՐՈԶ

ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹՅԱՆ

5-ԸՂ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐՈՒՄ

(1960 թ.)

Վասնզի, առանց հայրենի կենդանի իրականության սփյուռքը ունայնություն է, առանց Ս. Էջմիածնի Անթիլիաս հուսահատություն է:

Ամենայն Հայոց Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը միշտ դավանած է և պիտի դավանի մեկ Հայ Եկեղեցի, մեկ Հայ Ազգ, մեկ Հայ Հայրենիք, մեկ ճակատագիր և մեկ ապագա:

ԿՈՆԴԱԿ

ԱՌԱՔԵԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԴԱՎՐԻԺԵՑՈՒ ՄԱՀՎԱՆ

ԵՐԵՔՀԱՐՅՈՒՐԱՄՅԱԿԻ ԱՌԻԹՈՎ

(21 հունվարի 1970 թ.)

Հայաստանը ամբողջ աշխարհի մըն էր ավերակներու և փլած հոգիներու՝ հուսահատության ծանր կապարի տակ կքած: Հայը կորսնցուցած էր զգացումը իր ազգության, իր քաղաքակրթության: Մոռցված էին գիր ու գրականություն: Հանգած էր ոգին հայոց պատմության: Իսկ վերջին հարվածը եկեր էր իջեցնելու մեր անտեր ու թշվառ ժողովուրդի գլխուն Շահաբասյան բռնազաղթը, երբ տասնյակ հազարավոր հայ ընտանիքներ քշվեցան դեպի հեռավոր ավերեր Պարսից երկրին: Կթվեր, թե տասնյոթերորդ դարը տապանաքարը պիտի դնե հայոց պատմության:

Ահա այդպիսի դաժան դարու մը սեմին, այդպիսի ողբերգական մեկ պահուն, մեր պատմությունը կարճանագրե ոգեկան ուժերու անհավատալի ու զարմանալի զարթոնքի մը փայլատակումը: Հայոց աշխարհի քառսին մեջ շարժիլ կսկսի լույսի մը ճառագայթը:

Վանքերու խուլ անկյուններեն, դարերու մոխիրը թոթափած, տեսիլք ունեցող հայ վանականներ կբարձրացնեն իրենց ճակատները դեպի երկինք, կսթափեն ցեղին քունեն, կզգան հոգեվարքը Եկեղեցիին ու ազգին, ու կտեսնեն ճանապարհը փրկության: Այդ օրերուն տակավին կարելի չէր մտածել իսկ ազգային ազատագրական շարժումի մը մասին, բայց փրկարար լույսը կսկսի ճամբա բանալ՝ կրոնական զարթոնքի և ազգային դպրության ուղիով:

Այդ հոգևոր ու ազգային զարթոնքի առաջին դրոշակակիրները կհանդիսանան հույլ մը ուխտյալ վանականներ, որոնք հիմը դրին Սյունյաց մեծ Անապատին Տաթևի վանքին մոտ ԺԷ դարու սկիզբներուն:

ԽՈՍՔ

ՈՂԶՈՒՅՆԻ ԵՎ ՕՐՀՆՈՒԹՅԱՆ, ՄԻԱՅՅԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԻ

ԱՐԵՎԵԼՅԱՆ ԹԵՄԻ ՊԱՏԳԱՄԱՎՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ

(4 մայիսի 1973 թ., Ուստր)

Անցյալ դարուն Հայաստանի արևելյան և արևմտյան շրջաններուն մեջ զարգացող հայ ազատագրական, հեղափոխական շարժումը բնական, արդար և անհրաժեշտ երևույթ էր: Թե այդ տարիներուն կատարվեցան ճակատագրական սխալներ, իբրև հետևանք քաղաքական միամիտ դատումներու և շատ զգացական գործելակերպերու, չեն կրնար փոխել այսօր մեր ընդհանուր գնահատականը հայ ազատագրական շարժման նկատմամբ, և չեն կրնար ստվեր նետել ազատության արյունոտ ճանապարհին զոհված մեր ժողովուրդի հերոս զավակներու հիշատակին վրա, հիշատակ, որ միշտ սուրբ պետք է պահվի, հիշատակ, որուն համար բոլոր ժամանակներու հայերը կրնան հպարտ ըլլալ:

ՔԱՐՈԶ
ՓՐԿՉԻ ՀՐԱՇԱՓԱՌ ՍՈՒՐԲ ՀԱՐՈՒԹՅԱՆ
ՏՈՆԻ ԱՌԻԹՈՎ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐՈՒՄ
(14 ապրիլի 1974 թ.)

Ամեն անգամ, երբ հայ քրիստոնյան Ավագ շաբաթվա օրերին Հիսուսի խաչի ճանապարհի ողբերգությունն է ապրում և հոգեպես ուղեկցում Աստվածորդուն մինչև Գողգոթա և մինչև գերեզման, նա չի կարող մոռանալ, չի կարող չվերապրել մեր մարտիրոս ժողովրդի խաչի ճանապարհը, նա չի կարող մոռանալ անհայտ գերեզմանները երկու միլիոն իր նահատակների:

Սակայն, ո՛վ աստվածային արդարություն, հայ ժողովրդի լույս հավատքը մի անգամ ևս ճշմարտվեց, թե քրիստոնեական մահը ճանապարհ է դեպի փրկություն, դեպի հավերժություն: Հիսուսի սուրբ հարության տեսիլքը իր սրտում՝ հայ հավատավոր ժողովուրդը մի անգամ ևս ճեղքեց մահվան խավարը և հասավ վերջապես մի լույս աշխարհի ափին և տեսավ արևածագը իր նոր կյանքի, վերականգնումովը կործանված իր պետականության, վերածաղկումովը իր ազգային մշակույթի, ամբողջական վերակառուցումովը իր մայր հայրենիքի, եղբայրական ազգությունների այն մեծ ընտանիքում, որ ավելի քան կես դար է, ահա, եղավ ու մնում է միակ գրավականը մեր ժողովրդի անվտանգության, խաղաղության և ապագա զարգացման:

Եթե քրիստոնեական հավատքը խաբսխված է հարության գաղափարի վրա, արդար է, որ Սուրբ Զատիկի այս առավոտյան, երբ փառաբանում ենք հրաշափառ Հարությունը Փրկչին մեր Հիսուսի Քրիստոսի, չմոռանանք հիշել նաև մեր Եկեղեցու ու ժողովրդի խաչի ճամփան և մանավանդ գրեթե հրաշքի համագոր մեր օրերի նրանց վերածնունդը: Մարմին ու հոգի առած, ապրող ու շնչող, աճող ու ծաղկող պայծառ իրականությունն է այդ մեր արդի ամենայն հայոց Մայր Հայաստանի:

ԽՈՍՔ
ՍՓՅՈՒՌՔԱՀԱՅՈՒԹՅԱՆ ՀԵՏ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԱՊԻ
ԿՈՄԻՏԵԻ 10-ԱՄՅԱԿԻ ԱՌԻԹՈՎ
(Երևան, 27 դեկտեմբերի 1974 թ.)

Այսօր կանգնած Սփյուռքահայության կոմիտեի գործունեության երկրորդ տասնամյակի սեմին՝ անհրաժեշտ ենք գտնում ընդգծել այն գաղափարը, թե հայ սփյուռքը այլևս մնայուն երևույթ պետք է նկատել, ինչքան էլ մեր զգացմունքները այլ բաղձանք ունենան: Նույնիսկ եթե նախատեսենք ապագա զանգվածային ներգաղթեր, այնուամենայնիվ, մեր սփյուռքը չի վերանալու: Ահա թե ինչու, Մեր կարծիքով, ըստ այնմ պետք է կազմակերպել և ղեկավարել կոմիտեի ապագա գործունեությունը:

Այս առնչությամբ հենց քիչ առաջ, երբ լսում էինք նախագահի զեկուցումը, Մեր

մտքում առաջ եկավ մի գաղափար, որ կամենում ենք Ձեզ հայտնել, իբրև առաջադրանք: Մեր մտածումն է, որ մոտ ապագային Սփյուռքահայության կոմիտեի կամ ավելի ճիշտ Երևանում բարձրագույն մի հաստատության կողքին հիմնվի մի բաժին՝ նվիրված սփյուռքահայության, որի նպատակը լինի պատրաստել հայ սփյուռքագետներ: Այո, Մենք հետզհետե համոզվում ենք, որ սփյուռքահայության հետ աշխատող մարդիկ պետք է բազմակողմանի գիտելիքներ ձեռք բերեն ու դառնան սփյուռքագետներ, այսինքն՝ հայրենիք-սփյուռքի անդաստանի մեջ աշխատող մշակներ՝ պատրաստված գիտական հիմունքներով:

ՆԱՄԱԿ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹՅԱՆ
ՅՈԹԱՆԱՍՈՒՆԱՄՅԱԿԻ ԱՌԻԹՈՎ
(1976 թ.)

Հայ մնալ, հայ ապրիլ կնշանակե մարդկային ոգեկանության վավերական ձևերեն մեկը իրականացնել աշխարհի քաղաքակրթության հորիզոնին վրա, զի հայ ժողովրդի հոգևոր ու մշակութային ժառանգությունը համամարդկային ինքնատիպ արժեքներեն մին կհանդիսանա:

Հավատարիմ մնալ այդ ժառանգության, կնշանակե հայկական ազգային ձևերու մեջ համամարդկայինը ապրիլ ու զարգացնել ոգեկանության բարձր մակարդակի մը վրա:

ԽՈՍՔ

ԱՐԵՎՄՏՅԱՆ ԵՎՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԵՎ
ՀՈԳԵՎՈՐԱԿԱՆՆԵՐԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐՈՒՄ
(հունիս 1979 թ.)

Մեր կարծիքով հայ հոգևորականը պետք չէ կուսակցական-կողմնակցական որևէ դիրք որդեգրե: Մեր առաքելությունը կուսակցական չի կրնար ըլլալ: Հոգևորականը որևէ կողմի պետք չէ պատկանի: Հոգևորականի առաքելության բուն էությունեն կրիսի այդ անհրաժեշտությունը: Եթե հոգևորականը կողմ ըլլա, այդ կնշանակե մյուս կողմին հակառակ ըլլալ, և ատիկա իր առաքելությունը կվտանգե: Որով հոգևորականությունը իր մասնակցությամբ, իր գործակցությունը, իր խոսքը պետք է բերե բոլոր այն ձեռնարկներուն, որոնց շուրջ վեճ չկա, որոնց շուրջ կողմեր չկան: Օրինակով խոսելու համար ըսենք՝ մենք ազգային տոնակատարություններ ունինք տարվա ընթացքին, որոնք կրնորոշեն հայ հանրային կյանքի դիմագծությունը: Օրինակ՝ Վարդանանց պատերազմի տոնակատարությունը: Մեր ժողովրդին ծոցին մեջ ոչ մեկ վեճ կամ տարակարծություն կա այդ մասին: Հետևաբար հայ հոգևորականը առաջին գծի վրա պիտի ըլլա, անշուշտ, Վարդանանց պատերազմի տոնակատարությանց առիթով: Նույնը կարելի է ըսել Ապրիլ 24-ի նահատակաց սգատոնի կամ Սարդարապատի ճակատամարտի ոգեկոչումի մասին: Ահավասիկ այսպիսի և այլ նման ձեռնարկներու առթիվ է, որ հայ հոգևորականը իր գործուն ու եռանդուն մասնակցությունը պետք է բերե:

ԽՈՍՔ

ՀԱՅ ՆԱՀԱՏԱԿԱՅ ՀԻՇԱՏԱԿԻՆ
(24 ապրիլի 1981 թ., Վիեննա)

Ծիծեռնակաբերդը այն Թաբոր լեռն է մեր ազգին, մանավանդ հայաստանցիներուն, ուր բոլոր հայերը առանց խտրության, հոգին կմիաձուլվին, կպայծառակերպվին, կթոթափեն իրենց վրայեն ամեն տեսակի տարբերություններ, հեռավորություններ: Այստեղ բոլորի սրտերը կտրոփեն նույն զարկով, բոլորը կդառնան մեկ մարմին, մեկ կամք, մեկ ճակատագիր:

Կբարձրանան հայերը Ծիծեռնակաբերդն ի վեր, խիտ շարքերով՝ լուռ, ինքնամոխի, ինքնամոռաց, առանց շատախոսության, առանց ցուցադրական դրսևորումներու, առանց անհավասարակշիռ արարքներու: Հայ հոգին է, որ հեղեղի պես կհոսի անվերջ, համաչափ, կարգապահ: Ամեն ինչ բնական է ու հարազատ, ամեն ինչ անկեղծ է ու անարատ: Բոլորը կքալեն կողք-կողքի, եղբայրացած, իբրև հին-հին ծանոթներ, մտերիմներ Հայկ նահապետի օրեն ի վեր, մեկը մյուսին հավատարիմ ուղեկիցներ, մեկը մյուսին հնազանդ զինվորյալներ:

Եվ կքալեն հայերը ինքնավստահ ու լավատես՝ վերանորոգելով նաև իրենց ուխտը հայրենաշեն ստեղծարար աշխատանքի, ամեն օր, ամեն ժամ ա՛լ ավելի ծաղկյալ դարձնելու համար արյան, հեղեղներու գնով ձեռք բերված այսօրվան մայր երկիրը Հայոց, որ իրականացած երազն է մեր անթիվ անհամար զոհված սերունդներուն, և ամենափառավոր հուշարձանը՝ նվիրված անոնց սուրբ հիշատակին:

ԽՈՍՔ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹՅԱՆ
75-ԱՄՅԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹՅԱՆԸ
(9 մայիսի 1981 թ., Փարիզ)

Բարեգործական այս մեծ Միությունը հատկանշող լուսավոր նկարագիրն է նաև անոր ոգեկան միասնությունը, գաղափարակցությունը և սերտ գործակցությունը Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցվո հետ: Բարեգործականի մարդիկ ի սկզբանե և մինչև այսօր եղած են հայ քրիստոնյա հոգիներ և հավատարիմ զավակները հայոց Մայր Եկեղեցվո: Այս կնշանակե, թե Հ. Բ. Ը. Միության երջանկահիշատակ հիմնադիրները և անոր հետագա ղեկավարները գիտցած են իրենց կյանքի ու գործունեության լաստը ամրացնել մեր ազգի հոգեկան ամենախոր, ամենաամուր ու ամենաանսասանելի վեմին վրա, որ Հայ Առաքելական Եկեղեցին է ահա մոտ երկու հազար տարիներեն ի վեր: Եվ պատահական չէ, որ Բարեգործականը իր գոյատևման առաջին օրերեն մինչև մեր օրերը տևապես վայելած է գնահատանքը, խրախուսանքը և օրհնությունը Հայոց Հայրապետներուն:

ԿՈՆԴԱԿ
ԱՊՐԻԼՅԱՆ ԵՂԵՌՆԻ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐԻ ՀԻՇԱՏԱԿԸ
ՈԳԵԿՈՉԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ
(24 ապրիլի 1985 թ.)

Հիրավի, հայոց պատմությունը մի դյուցազներգություն է վասն Հիսուսի և վասն արդարության: Այդ հավատքը լուսավորեց մեր ազգի հոգին ու մեր պատմությունը Սուրբ Գրիգոր Լուսավորչից սկսյալ, բայց մանավանդ հինգերորդ դարի Ավարայրի ճակատամարտից: Անցնող տասնհինգ դարերը վկայում են, թե սրբազան մարտը վասն հավատո և վասն հայրենյաց ազատության արիաբար շարունակվեց տարբեր պայմաններում, տարբեր գաղափարական տարազներով, տարբեր դրոշներով, բայց միշտ ի խնդիր քրիստոսավանդ նույն արդարության հաղթանակի, միշտ ի խնդիր նույն հավերժական Հայաստանի:

Մեր ազգի պատմությունը մի կենդանի հուշարձան է աշխարհի հորիզոնի վրա բարձրացող, մարմին ու կյանք առած նահատակների արյունով, բարուն և գեղեցիկին ծառայելու ստեղծարար հանճարով, սեփական ազգ ու ազատ հայրենիք կերտելու սրբազան կրքով: Եվ այսպես ահա նա բացել է դռները իր հոգու ուժերի, դռները հավիտենական կյանքի:

Այսօր Մայր Հայրենիքում թե՛ սփյուռքում բնակվող բոլոր հայերը, առավել համերաշխա՞ծ ու եղբայրացա՞ծ, Աստծու և պատմության առջև բերելու են իրենց նվիրական վկայությունը, թե՛ նաև մեր օրերին և գալիք ժամանակներում շարունակելու են այդ սրբազան մարտը անմար հավատքով ու աներեր վճռականությամբ, առանց կորցնելու իրատեսության զգացումը, առանց անհավասարակշիռ արարքների և մանավանդ առանց մոլորվելու ու հեռանալու մեր ոտքի տակ գտնվող հայրենի հողի հրամայականից, որ միակ գրավականն է մեր ազգային գոյատևման և մեր ազգային իդձերի ապագա կեսագործման: Մեր օրերի վերաշինված ու ծաղկող մայր երկիրը սուրբգրական Արարատի փեշերին 1915-ին նահատակված մեր ժողովրդի հիշատակը հավերժացնող վեհագույն հուշարձանն է և անվերջ հույսի փարոսը արդարության լուսմի: Մեր նահատակները մեռան ապրելու հույսով և հայոց հայրենիքի վերածննդյան տեսիլքով:

Այսօր այդ սև օրերից յոթանասուն տարիներ հետո մեր Եկեղեցին իր Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնով և հայրենաբնակ մոտ երեք ու կես միլիոն ժողովրդով, իրենց մայր հողի վրա կանգնած ապահով ու ինքնավստահ կերտում են Ամենայն Հայոց առավել լուսավոր ապագան՝ իրենց հայացքը հառած դրախտի դուռ Արարատին, և սպասում են ժամանակների ճամփին արթուն աչքով ու լավատես: Եվ պիտի սպասեն նրանք ու նրանց զավակները, եթե հարկ լինի ևս յոթանասուն տարի՝ նույն ուխտով, նույն երազանքով:

... Ազգ իմ սգավոր, ոչ հուրը, ոչ ջուրը և ոչ էլ ժամանակը Օսմանյան կայսրության

ճակատից ու աշխարհի հիշողությունից չեն ջնջելու սև խարանը մեծ ոճիրի, մինչև դու, արևի ու արդարության ծարավի ժողովուրդ, քո հայրենի բարձունքներից պիտի շարունակես տիեզերքին տենչալ ու ազատ սլանալ դեպի աղբյուրները լույսի...

ԽՐԻՍՅԱՆ ՀԱՅԴԻԿԸ ՈՐՊԵՍ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿ
(1943 թ.)

Մարդը դարձնել ավելի ազատ, ավելի արդար ու ավելի բարի, ահա մեծագույն հեղափոխությունը գոր կարելի է երևակայել:

Ահա մեծագույն հեղափոխությունը, որուն համար դարեր բազմաթիվ, ուս-ուսի տված կմաքառին, միշտ դեպի հառաջ կքալեն, նոր ու նոր ճամփաներ կորոնեն:

Ահա վերջապես մեծագույն հեղափոխությունը, որուն համար մարդկային հսկա ուժեր ու արժեքներ, մտածման ու տքնության տիտաններ, սերունդեսերունդ կտառապին, կայայքարին, կգոհվին՝ միշտ հավատալով մարդկության գալիք երջանկության:

Այդ մեծագույն հեղափոխության ձգտող պայքարը հարատև է և ամեն բանե առաջ աշխատանքի ուժը, մտածումի գյուտը և զգացումին ազնվությունն են, որ դրական նպաստներ կբերեն ու տակավ կհասունցնեն մարդկային կյանքի հեղաշրջումը:

Այս հսկա աշխատանքին մեջ, առաջին գծին վրա կանգնած է դաստիարակության գործը:

ԽՈՍՔ
ՈՒՂՂՎԱԾ ԱՎԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿՅԱՆԻՆ
(1955 թ.)

Հուզեցիր, ոգևորեցիր ու ներշնչեցիր բոլոր հայերը: Եվ մեր օրերուն ամեն լարերեն աղոթք բարձրացավ հայոց Աստծուն Քու կյանքիդ համար, Քու փառքիդ համար:

Քու մեծ սրտիդ մեջ, Քու լույս խոսքիդ մեջ ժողովուրդը մեր իր հոգին գտավ՝ բյուրեղացումը իր վառ հույզերուն, իրավ խոհերուն, արդար տենչերուն:

Պատմությունն ամբողջ Քու կյանքիդ՝ պատմությունն եղավ Քու ազիզ ազգիդ՝ այբող վիշտերով, որոնումներով, հաղթանակներով:

Արշալույսին վառ Քու կյանքիդ սեմին գիշեր էր իջեր հայոց երկնքին, բայց մայրամուտին Քու ընծա կյանքիդ արշալույս ծագեց Հայոց աշխարհին:

Այդ լուսաբացին Դուն արև եկար և Քու լույս հոգով հայոց արևին լույսն աճեցուցիր Քու կյանքի երգով, Քու հույսի երգով, Քու սիրտ երգով:

ԿՈՆԴԱԿ
ՍՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑԻ ԾՆՆԴՅԱՆ
ՀԱԶԱՐՎԵՑՀԱՐՅՈՒՐԱՄՅԱԿԻ ԱՌԻԹՈՎ
(1661 թ.)

Սուրբ Մեսրոպի գործով հայ ժողովուրդը իր ինքնությունը գտավ, իր մտքի ու զգացումի կաղապարները ձուլեց և հորինեց իր ապրելու և ստեղծագործելու ոճը:

Մեր ազգային ամբողջ մշակույթը իր բոլոր վավերական արժեքներով, գրականության, ճարտարապետության, գիտության և արվեստներու մեջ սկիզբ կառնեն Սուրբ Գրիգոր Լուսավորչի և Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոցի տեսիլքներեն: Այդ ոգեկան աղբյուրներեն է, որ բուն հայ ժողովուրդը ծնավ իր հոգիով, իր իմացականությամբ, իր զգայնությամբ, իր պատմությամբ, իր մշակույթով:

Այդ ինքնաճանաչման և ինքնակերտման ճանապարհին վրա կազմվեցավ և դարձնեցավ նաև հայուն ազատ ապրելուն կամքը: Սուրբ Մեսրոպն է, որ միշտ զորացուց բազումը Հայրենյաց պաշտպան հայ հերոսներուն՝ Ավարայրեն մինչև Սարդարապատ:

Մեռած չէ սակայն Օշականի Սուրբը, «Քանզի անմահ է յիշատակ նորա» (Բմաստույթ. Դ 1):

Սուրբ Մեսրոպն այսօր ամենակենդանի հայն է: Ան կապրի մեր վերապրող ու վերածնած ժողովուրդի սրտին մեջ և շրթներուն վրա, Հայրենի աշխարհի ավերեն մինչև հեռուները հայ Սփյուռքին:

Սուրբ Մեսրոպը կապրի մանավանդ ու կգործե մեր արդի վերաշինված հայրենի կյանքին տակ, քաղաքամայր Երևանի Մատենադարանի կամարներուն ներքև, Հայաստանի համալսարանի և դպրության բազում հաստատություններուն մեջ:

ԿՈՆԴԱԿ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԾՆՆԴՅԱՆ ՀԱՐՅՈՒՐԱՄՅԱԿԻ ԱՌԻԹՈՎ

(24 հունվարի 1969 թ.)

Արդարև, ինչպես Սուրբ Մեսրոպ քառսեն դուրս բերավ և բյուրեղեց ձայները հայ բարբառին և իր ազգին ու աշխարհին պարզեց կոթողը հայերեն լեզվին, այնպես ալ Կոմիտաս վարդապետ պեղեց, մաքրեց և լույս աշխարհ բերավ կույս աղբյուրը հայ երգին: Եվ բազում տարիներ, անդուլ, հոգնաբեկ, միշտ նոր ավյունով ու ստեղծարար տենդով, այդ աղբյուրեն հայ երգին լույսը բաշխեց իր ժողովրդին:

Լսե՛, Կոմիտա՛ս, վարդապետ արդար, երգը նոր Հայաստանին: Այդ քու երգդ է, որ քեզի կուգա: Այդ երգի թներով ամբողջ ազգը հայոց, որ ի Հայաստան և ի սփյուռս աշխարհի, երախտապարտ սիրով կխոնարհի քու հիշատակիդ և մեծ գործիդ առջև՝ քու տեսիլքներուդ հավետ հավատարիմ մնալու սրբազան ուխտով:

ԾՆՆԴՅԱՆ 70-ԱՄՅԱԿԻ ՀԱՆԴԻՄԱՎՈՐ ՆԻՍՏԻՆ

(2 հոկտեմբերի 1978 թ., Ս. Էջմիածին)

Քսան և չորս տարիներ առաջ՝ 1954-ին, մայիսյան մի առավոտյան, իր աչքերը հավետ փակելուց առաջ լուսաբնակ Մեր նախորդ Հայրապետ Ս. Տ. Գևորգ Զ Կաթողիկոսն Իր մոտ էր հրավիրել Մայր Աթոռի փոքրաթիվ երիտասարդ միաբաններին՝ Իր վերջին օրհնությունը տալու: Նրա վերջին խոսքն էր եղել՝ «Հավատարիմ մնացե՛ք ձեր ուխտին, մեղք է Սուրբ Էջմիածինը»: Տարիներ անց լսելով այդ մասին՝ Մեզ այնպես թվաց, թե ծե-

րունագարդ Հայրապետի այդ կոչը Մեզ էր ուղղված: «Մեղք է Սուրբ Էջմիածինը»: Այդ զգացումով է, որ Մենք խոնարհվեցինք Աստուծո և մեր ժողովուրդի կամքի առաջ և Մեր տկար ուսերի վրա վերցրինք ծանր լուծը Հայոց Եկեղեցու սպասավորության Սուրբ Լուսավորչի գահի վրա:

ԽՈՍՔ

ՕՐՀՆՈՒԹՅԱՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԻԱԲԱՆՆԵՐԻՆ

(3 դեկտեմբերի 1978 թ.)

...Դու՛ք, սիրելի վարդապետներ, բախտավոր սերունդ եք, եկաք ճիշտ ատենին՝ ձեր ձեռքերի մեջ առնելով եկեղեցական իշխանության գավազանը շատ երիտասարդ հասակի մեջ:

...Այս իրողության մեջ դուք պիտի կարենաք գտնել ձեր փառքը կամ ձեր դժբախտությունը՝ ձեր դժբախտությունը, եթե ձեզ վստահված գործին մեջ ձախողիք և հուսախաբ անեք Եկեղեցին և Մեզ, ձեր փառքը, եթե ձեր գործը կատարեք պատվով և շինարար արդյունքներով: Աշխատանքը ձեզ պիտի ազնվացնի, ձեզ պիտի բարձրացնի, փառավորի:

Մենք հավատքի վերածնունդի այս օրերին, «բարվոք պատերազմ»-ը սկսած ենք մղել մեր հուսացյալ ժողովրդի ծոցին մեջ: Այս օրերին և այս տեղեն կսկսի մի նոր շրջան մեր եկեղեցական պատմության մեջ: Դուք, որպես Մեր գործակիցները, Մեզ հետ միասին վկաները պիտի լինեք Մեր հաղթանակին, և մի օր հպարտությամբ պիտի հիշեք, թե դուք ևս ներկա էիք այստեղ, այս ճակատամարտին, և մարտակից էիք Մեզ:

Ձեր կյանքի գործերով դուք պիտի կարողանաք ձեր անունները կապել շինարար ու ստեղծարար, աստվածասեր ու ազգօգուտ գործերի որպես մշակներ առանց ամոթո: Ճանապարհը բաց է ձեր առաջ, վերցրեք ձեր խաչը և հետևեցեք Մեզ:

Բայց զիտեք, որ Մենք չենք խոստանում ձեզ ո՛չ ոսկի, ո՛չ արծաթ, ո՛չ հանգստավետ կյանք, ոչ իշխանություն, ոչ մեծարանք և ոչ ալ փառք: Մենք ոչինչ չենք խոստանում ձեզ, բայց ոչինչ չխոստանալով՝ ամեն բան խոստանում ենք, այնպես, ինչպես մեծ առաքյալը՝ Պողոսը՝ «ոչինչ չունենք, բայց ամեն բան ունենք»:

ՊԱՏԳԱՄ

ՓԱՐԻԶՈՒՄ ՈՂՋԵՐԹԻ ՄԵԾ ՃԱՇԿԵՐՈՒՅԹԻՆ

(7 հունիսի 1979 թ.)

Ցավոք պետք է հաստատենք, թե հայ սփյուռքը մնայուն երևույթ է այլևս: Գարող են հետագային հնարավորություններ ստեղծվել նոր ներգաղթներու: Մենք առաջին աղոթողը և ուրախացողը կըլլանք իբրև Հայոց Հայրապետ: Եվ հավանական է, որ նման ներգաղթներ կազմակերպվին հետագային, բայց զանգվածային իմաստով մեր ամբողջ արտասահմանի երկու միլիոն ժողովուրդը՝ Արևելքեն, Եվրոպայեն, Ամերիկաներեն կխորհինք, թե հնարավոր չըլլար տեղափոխել Մայր Հայրենիք: Հետևաբար միշտ պիտի ունե-

նանք սփյուռք և այդ գաղափարեն պետք չէ վախճանք, պետք չէ հուսահատինք: Ընդհակառակը, ճակատագրի առջև դրած այս հարցը, այս նետված ձեռնոցը պետք է քաջությամբ ու պատվով վերցնենք և մեր կյանքը կազմակերպենք ամուր, տևական հիմքերով՝ վրա, այսօր, վաղը և հետագա տասնամյակներուն: Նույնիսկ եթե կուգեք, այս անպաստ պայմաններեն մենք կրնանք օգուտ քաղել այսօրվա մեր վերածնած Հայաստանի համար, որով լավատեսությամբ և ինքնավստահությամբ պետք է աշխատինք սփյուռքի հայության կյանքը ավելի ամուր հիմքերով վրա խարսխելու: Եվ թույլ տվեք անգամ մը ևս ընդգծել, թե ամենամուր, ամենաապահով, ամենափորձված այդ խարսխիչը, որուն վրա կրնա հենվել կառույցը արտասահմանի համայն հայության, այսօր կա ու կմնա Հայաստանյայց Առաքելական մեր Մայր Եկեղեցին: Եվ այս կըսենք ոչ միայն իբրև կաթողիկոս, ոչ իբրև հոգևորականի նախասիրություն, այլ որովհետև առարկայական իրականությունը այդ է: Հայ Առաքելական Եկեղեցին ինքնագլուխ, ինքնավար և անկախ այն միակ հաստատությունն է, որով արտասահմանի մեջ մենք հայ ենք հաշվառված: Հայաստանյայց Եկեղեցին, որ մեր հայկականությունը կապահովի իրավական տեսակետով, հյուրընկալ պետությանց օրենսդրության ոգիով:

ԽՈՍՔ

ՄՅՈՒՌՆՈՐՀՆՈՒԹՅԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

(25 սեպտեմբերի 1983 թ.)

Թող այս Սրբալույս Մյուռնոնով ավելի և ավելի լուսավորվի հոգին ու կյանքի ճանապարհը հայ հավատացյալների, և առավել պայծառանա մեր ժողովրդի քրիստոնեական ոգին:

Այս լուսափայլ Մյուռնոնով թող է՛լ ավելի ամրապնդվեն սերն ու միությունը մեր Մայր Եկեղեցու և ժողովրդի:

Այս գմբուխտ Մյուռնոնով մեր ժողովրդի կյանքը թող դառնա է՛լ ավելի օծուն Սուրբ Հոգու շնորհներով, Սուրբ Հոգու լուսավորող, մխիթարող ու խաղաղասեր շնորհներով:

Ավելի լույս, ավելի խաղաղություն մեր Եկեղեցու զավակներին և նրանց համայնական ազգային կյանքին:

Ավելի լույս, ավելի խաղաղություն համայն աշխարհին, որ մեր օրերին այնքան մթազնած է ու խռովահույզ:

Թող խորտակվեն մանավանդ պատերազմի բոլոր զենքերը, և թող խափանվեն մահ ու ավեր սերմանող ուժերը չարի:

Թող այս Մյուռնոնի շնորհներով լսելի դառնա աշխարհին Աստուծո սաստը՝ «Ո՛ւր է, Աբե՛լ, եղբայրը քո»:

Խաղաղության աղավինին արդար թող ազատ սավառնի աշխարհից աշխարհ՝ ավետելով բոլոր մարդկանց, բոլոր ազգություններին սեր, եղբայրություն և կյանք ներդաշնակ:

ՔԱՐՈԶ

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՀՐԱՇԱՓԱՌ ՍՈՒՐԲ ԾՆՆԴՅԱՆ ՏՈՆԻ ԱՌԻԹՈՎ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐՈՒՄ
(6 հունվարի 1956 թ.)

Աստծո խոսքը մարդոց ուղղյալ թե Հին և թե Նոր Ուխտով տևական ու վսեմ կոչ է սիրո և խաղաղության: Պետք է ըլլանք «որդիք խաղաղության» (Ղուկ. Ժ 6), որպեսզի արժանի դառնանք «որդիք Աստծոյ» կոչվելու:

Արդյոք պիտի բացվի՞ վերջապես տևական խաղաղության արշալույսը: Արդյոք թնե՞րը ազատորեն տարածած պիտի կարենա՞ն աներկյուղ սավառնել խաղաղության սպիտակ աղավնին: Արդյոք ժողովուրդները և անոնց առաջնորդները պիտի փութա՞ն «պահել զմիաբանութիւն Հոգւոյն յօղիւ խաղաղութեան» (Եփես. Դ 3):

ՔԱՐՈԶ

ՓՐԿՉԻ ՀՐԱՇԱՓԱՌ ՍՈՒՐԲ ԾՆՆԴՅԱՆ ՏՈՆԻ ԱՌԻԹՈՎ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐՈՒՄ
(6 հունվարի 1982 թ.)

Ցեղասպանություն տեսած հայ ժողովուրդը առավել վճռականությամբ իր ձայնը, իր աղերսը միացնում է խաղաղության ուժերին, որովհետև պայծառ գիտակցությունը ունի, թե միայն աշխարհի խաղաղության պահպանման պայմաններում նա պիտի կարողանա գոյատևել իբրև Եկեղեցի: Հայոց վերածնված մայր երկրի ժողովուրդի բախտն ու ճակատագիրը պայմանավորված են խաղաղության պահպանմամբ, խաղաղության ուժերի հաղթանակով: Որևէ հայ մարդու համար այլ կերպ մտածում կամ գործունեություն կարելի չէ ըմբռնել:

ԽՈՍՔ

ՈՒՂՂՎԱԾ ՔԵՆԹՐԲԵՐԻԻ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ
ԴՈՎՏ. ՌՈԲԵՐԹ ՌԱՆՍԻԻՆ
(Լոնդոն, 6 մայիսի 1983 թ.)

Ես մտածում եմ, որ միջեկեղեցական փոխադարձ սիրո, միատեղ աղոթելու և միատեղ գործելու այս ոգին, ճշմարիտ էկումենիկ ոգին, հրամայական պահանջ է մանավանդ մեր օրերին, երբ աշխարհը ալեկոծ է բազում անարդարություններով, բազում նախապաշարումներով, բազում վատառողջ կրքերով ու անսանձ թշնամություններով, երբ մարդիկ ու ազգությունները լույսի և խաղաղության մի ճանապարհ են որոնում գրեթե հուսահատ: Թվում է, թե մարդկությունը հասել է մի հանգրվանի, երբ իր բանականության ուժերը այլևս անգործ են դարձնում ինքն իրեն ղեկավարելու: Այսպիսի իրադրությո-

յան մեջ մեր օրերին կարծում եմ առավել հրամայական է դառնում, որ Եկեղեցիների պատասխանատու սպասավորները միատեղ աղոթեն ու գործեն Քրիստոսի Ավետարանը իրենց ձեռքում՝ որոնելու համար փրկության մի ճանապարհ:

Ես չգիտեմ՝ կհաջողվի՞ այդ մեզ՝ եկեղեցականներին, մեզ՝ քրիստոնյաներին: Պիտի կարողանա՞նք քանդել միջնորմը թշնամությունների, պիտի կարողանա՞նք համոզել ժողովուրդներին և պետական ղեկավարներին, որ բոլոր մարդիկ միևնույն Աստծո որդիներն են, որ եղբայրներ են միևնույն տան մեջ բնակվող, միևնույն առօրյա դժբախտություններով, միևնույն երազանքներով, միևնույն ճակատագրով:

Արդյոք մեր օրերի մարդկանց պիտի կարողանա՞նք լսելի դարձնել Աստծո սաստը, թե՛ «Ո՛ւր է, Աբե՛լ, եղբայրը քո»:

ՕՐՀՆՈՒԹՅԱՆ ԽՈՍՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱ-
ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹՅԱՆ ՀՌՉԱԿԱԳՐԻ ԸՆԴՈՒՆՄԱՆ ԱՌԻԹՈՎ
(23 սեպտեմբերի 1991 թ.)

Նախաստեղծման հեռու ժամանակներում մեր քաջ Նահապետը Հայկ արդարության երեքթևյան իր նետով ճեղքեց խավարը բռնակալության և դրեց սահմանաքարը հայոց ազգի ազատ Տան: Այդ օրից ծնունդ առավ ինքնիշխան արմենական երկիրը՝ Հայաստան:

Անցան դարեր, և հրաշք տեսիլքովը Սուրբ Լուսավորչի, Աստուծո Որդին իջավ Արարատյան աշխարհ ու իր հետ բերեց «լույսը փառաց», որով բացվեց ճանապարհը մեր ազգի ոգեկան ազատության:

Այսօր, երբ մեր պատմության նոր առավոտն ենք դիմավորում, հոչակումովը մեր նորածին Հանրապետության անկախության, հիշենք հայրենաստեղծ մեր Հայկ Նահապետին և Սուրբ Գրիգոր Լուսավորչին, որ Քրիստոսի արարչագործ լույսով ոգեղենացրեց կյանքը հայոց, որով աշխարհի հորիզոնի վրա բարձրացավ ծիածանը «փառաց լույս» մեր աննման ոսկեդարի: Նաև հետ այսու մեր ազգի տենչանքը պետք է լինի անկախության ճանապարհով հասնել ազատագրված հայ ոգեկանության նոր բարձունքների:

Հայե՛ր, որ ի Հայաստան և որ ի սփյուռս աշխարհի, արթնացեք և ուխտեցեք մնալ հավատարիմ ազատն Հայկ Նահապետին և մեր հոգիների Լուսավորչին ամենասուրբ:

Ողջույն և օրհնություն Հայաստանի ինքնիշխան անկախ մեր Հանրապետության:

Օրհնություն և փառք մեր ազատատենչ ու հավատավոր անմահ ազգին:

«Ի Տեառն էղև այս, և է սքանչելի առաջի աչաց մերոց: Այսօր է գոր արար Տէր, եկայք ցնծացուք և ուրախ եղերուք ի սմա» (Սաղմոս ԸԺԷ 23-24). Ամէն:

ՔԱՐՈԶ

ՄՅՈՒՌՈՆՕՐՀՆՈՒԹՅԱՆ ԱՌԻԹՈՎ
(29 սեպտեմբերի 1991 թ.)

Մեր նոր, ինքնիշխան պետության անկախության հիմքերից մեկն է նաև հայ ազգի

Եկեղեցու անկախությունը և ինքնիշխանությունը:

Մենք դավանում ենք Հավատամքը՝ մեկ ազատ ազգություն,

մեկ անկախ պետություն,

մեկ անկախ ազգային Եկեղեցի:

Այս հավատամքով, այս գիտակցությամբ, Սուրբ Հոգու զորությամբ այս Սրբալույս Մյուռոնը Մենք հռչակում ենք Անկախության Մյուռոն:

Հայե՛ր, հոգևոր զավակնե՛ր Մեր, այս սրբազան Մյուռոնով միացե՛ք, եղբայրացե՛ք, եղե՛ք մեկ կամք, եղե՛ք մեկ ուրախություն, եղե՛ք մեկ ցավ: Եղեք մե՛կ ազգ, մե՛կ ընտանիք, մե՛կ ժայռացած երդում և հավատացե՛ք մեր այս մի բուռ հայրենի հողին ու նրա գալիքին՝ սուրբգրական Արարատի հայացքի տակ, Սուրբ Էջմիածնի օրհնության ներքո:

Կազմեց Ազնիվ Հակոբյանը